

A magyarok ellen elkövetett pozsonyligetfalui gyilkosságok 1945-ben

Szlovákia 20. századi történelmének, s benne a felvidéki magyarság múltjának van egy sötét foltja, egy tabunak számító időszak, amelyet a szlovák történészek úgy kerülnek, mint az ördög a tömjénfüstöt. Ez az időszak 1944. október 6-án kezdődött, amikor a Vörös Hadsereg a Duklai-hágónál átlépte az akkori Szlovákia határát, és 1948. február 25-ét követően is folytatódott, amikor Klement Gottwald vezetésével Prágában, a Csehszlovák Kommunista Párt, a CSKP átvette a hatalmat. E vészterhes kor a valóságban 1949. december 5-ig tartott, amikor a pozsonyi németek utolsó csoportjait másodszor telepítették ki a pozsonyligetfalui gyűjtőtábor foglyainak a maradványából az Érsekújvár melletti Kamocsa községbe.

Az előbbiekkal kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy 1945. április 8-ától (Pozsonyt négy nappal korábban, 4-én foglalta el a szovjet Vörös Hadsereg) 1946. augusztusáig Pozsonyligetfaluban működött egyazon parancsnoksággal a felvidéki (szlovákiai) magyarok és németek legnagyobb, az I. és II. számú internáló-, illetve koncentrációs tábora. Ezekben csaknem két év alatt a pozsonyi magyarok többsége, összesen több mint 20 ezer fő állt állandó ellenőrzés alatt. Közben kötelező rendszeres közmunkákra kirendelve, vagy a táborba zárva silány élelmezéssel, elégtelen egészségügyi ellátással tengette mindennapjait.¹ Az előbbi körülmények miatt tifusz-, valamint gyomor- és bélfertőzés járvány tört ki, és tizedelte az embereket. Igen jellemző: arra, hogy ebben az időben tulajdonképpen mi történt Csehszlovákiában, napjainkban már egyre kevesebben emlékeznek.

A második világháború utáni kegyetlenkedésekről lehetett hallani ezt-azt, de arról, hogy az új hatalom milyen embertelen módon vett elégtételt az első Csehszlovák Köztársaság felbomlásáért/feldarabolásáért az országban élő német és magyar közösségen, nem szólnak a történelemkönyvek. Az emberek tudnak valamit arról, hogy a Beneš-dekrétumok alapján meghirdetett kollektív bűnösség mit takart a valóságban. Ez ugyanis a kitelepítések, a kényszermunka és a lakosságcsere mellett kivégzések és tömeggyilkosságokat is jelentett.² Tehát nem-

---

¹ Internálótáborok (szócikk). In: A (Cseh)Szlovákiai Magyarok Lexikona. Csehszlovákia megalakulásától napjainkig. Főszerk. Urbán Zsolt. Bratislava, 2014. Slovenské Pedagogické Nakladateľstvo, 169. old.

² A Beneš-dekrétumokról és a felvidéki magyarság (és németek) teljes jogfosztását elrendelő 1945. április 5-én kiadott kassai kormányprogramról lásd bővebben, **Edvard Beneš elnöki dekrétumai avagy a magyarok és né-**

csak a nemzetközi jog által tiltott emberiség elleni, hanem az emberiség elleni bűncselekmények sorozatát is elkövették.

A rendelkezésre álló adatok, tények alapján német és magyar hadifoglyokat, valamint a nemzeti kisebbségek tagjait ezreit gyilkolták le csupán azért, mert nem beszéltek elég jól szlovákul vagy csehül. Eközben a gyermekeket, az aggasztánokat sem kímélték. Ezeket az emberiség elleni bűnöket súlyosbítja az a tény, hogy előre megfontolt szándékkal és nyereségvágyból követték el a tettek. Az áldozataikat előbb kirabolták, majd ennek eltussolása érdekében fasisztának bélyegezve legyilkolták őket.

Ezek között előfordultak olyan bűntények is, amelyeket a külföldi közvélemény nyomására az akkori hatalom kénytelen volt kivizsgálni. Ilyen volt például az Olomouc (ősi magyar nevén Alamóc, Olmütz) kerületben elhelyezkedő Přerov vasútállomásnál 1945. június 18-ától 19-re virradó éjjel történt tömeggyilkosság. Itt a megállótól távolabbi szántóföldön 265 ártatlan magyar és német-ajkú ember életét oltották ki az előzőleg Prágában, a Vencel-téren tartott díszszemléről a pozsonyi 17. gyalogezred állomáshelyükre igyekvő csehszlovák katonái. Az áldozatok között 120 nő, 71 gyermek – köztük egy 4 hónapos csecsemő! –, és 74, főleg idős férfi volt. Az elkövetők a Csehszlovák Hadsereg 4. hadosztályának kötelekébe tartoztak, az ezredet június 20-ai hatállyal vezényelték a pozsonyligetfalui államhatár-szakasz védelmére.

A vérontás végrehajtására a Beneš-dekrétumokra hivatkozva a hajdani Szepes vármegyei Korompa városkából származó Karol Pazúr százados, az ezred vizsgálótisztje és a Pozsonyból való, Bedřich Smetana hadnagy, ezredparancsnok-helyettesi beosztású politikai tiszt adta ki az utasítást. A tehervagonokból kiszállítva azt követően ölték meg őket, hogy a csehországi Šumavából a felvidéki Dobsina³ városkába hazatartó családokat már megfosztották az értékeiktől, és azokat egymás között elosztották.

A mészárlás egyik elrendelője Karol Pazúr, azok közé a hóhérok közé tartozott, akik anyai ágon izraeliták voltak, és csak felnőtt korukban tértek át keresztény hitre. A Pozsonyi Katonai Bíróság hosszas eljárás után 1947-ben, a nemzetközi közvélemény nyomására Pazúrt végül 20 évi börtönbüntetésre ítélte, amelynek idejét a kommunista Klement Gottwald 1948. júniusi hatalomra kerülése (köztársasági elnök lett) után a felére csökkentették közkegyelemmel. Ismét hasonló módon – több utalás szerint – már 1952-ben szabadlábra helyezték. Közben a Cseh Partizánok Szövetségét 1946-tól a következő tíz évben Antifasiszta Harcosok Szövetségének nevezték, és a szabadulása után, több évig ennek szervezetnek a tömeggyilkos Karol Pazúr volt a vezetője.⁴

metek jogfosztása. Vál., szerk., bev. tan. Kövesdi János. Bratislava–Pressburg, 1996. Pannónia Könyvkiadó Pozsony.; Lásd még, JANICS Kálmán: A hontalanság évei. A szlovákiai magyar kisebbség a második világháború után 1945–1948. Előszó: Illyés Gyula. Bern, 1979. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem.

3 Dobsina ősi bányavároska, a középkorban Magyarország egyik legjelentősebb arany, ezüst, réz, stb. lelőhelye, később a vasiparáról vált híressé. Rozsnyótól 26 km-re északnyugatra a Gömör–Szepesi-érchegység középső részén helyezkedik el.

4 DEDINA, Sidonia: Edvard Beneš. A likvidátor. Előszó Kudláček, Josef. Utószó Pachman, Luděk; jegyz. Zahorán Csaba. Budapest, 2004. Korona Kiadó, 14. old.

A přerovi vérengzés másik főbűnöse, eredeti nevén Frederich Schmitzer a morvaországi nagy bányaváros, Ostrava szülötte volt, aki gyermekkorától már Pozsonyban élt. Itt érettségizett, 1938 után a zsidó hitéből evangélikussá tért át, és hivatalnokként dolgozott. A szlovákiai Tiso-rendszer és az ország német katonai megszállása ellen kitört szlovák nemzeti felkelés kezdetén vette fel a híres cseh zeneszerző, Bedřich Smetana (1824–1884) nevét.⁵ Mindössze 24 évesen, 1944. szeptember elején csatlakozott a felvidéki hegyekbe szovjet repülőgépekről ledobott egyik kommunista partizánosztaghoz, amelyet Alekszej Jegorov vezetett. A csapat harmadik szakaszának a komisszárja (politikai biztos) lett. Három hét múlva, szeptember végén az osztag Turócnémeti községben 180 helyi kárpáti német férfit és fiatalokú fiút végeztek ki. Azt követően, hogy kivégeztek őket lövészárkot ásni, majd valamennyiüket a gödörbe lőtték, mert „németek voltak”.

A már említett přerovi mészárlást követően, amikor Karol Pazúrt néhány nap múlva letartóztatták, a tettestársát, Smetanát azonban nem fogták el. Sőt a Pazúr ellen indított eljárásban a Csehszlovák Katonai Ügyészség tanúként hallgatta ki, talán az álneve után cseh nemzetiségűnek tekintették? A valódi ok, hogy igen sokat tudott a szlovák nemzeti felkelés idején a szlovák kommunisták, valamint a szovjet Jegorov és Leonyid Szlavkin vezette partizánosztagok felvidéki németek, magyarok ellen elkövetett tömeggyilkosságairól. Minden bizonynyal a Csehszlovákiát ekkor, 1945–1947-ben megszállva tartó szovjet Vörös Hadsereg magas rangú tisztjeinek a védelme alatt állt.

Ha a přerovi és az alábbi ismertített pozsonyligetfalui vérengzés miatt a csehszlovák hatóságok Smetana/Schmitzert perbe fogják, akkor a vádlottak padjára kellett volna kerülnie a szovjet Jegorov és Szlavkin osztagparancsnokoknak, sőt sokan másoknak is. Ezt viszont sem ekkor, sem később a kommunista hatalomátvétel után senki sem merte megkockáztatni. A diktatúra az ügyészségeknek megtiltotta a győztesek által az ártatlan magyar és német polgárok ezrei ellen elkövetett tömeggyilkosságok feltárását. (Erre alább szintén lesz példa.) Az előbbiek arra is magyarázatot adnak, hogy miért kezelték hadititokként a magyarok ellen Csehszlovákiában elkövetett tömeggyilkosságokat még Magyarországon is. S hogy miért nem tudunk ezekről többet, és miért nem hallhatunk erről a közben eltelt hét évtizedben sem?⁶ Végül az sem volt véletlen, hogy Smetana/Schmitzer 1947-ben megszökött a csehszlovák igazságszolgáltatás elől és Izraelben telepedett le.

A mészárlásról fel évszázad múltán, 1995-ben *Magukért nem felel senki* címmel 86 perces magyar dokumentumfilm készült, amelyet a Duna Televízió mutatott be. A rendezője Tóth Péter Pál, a riportere Brády Zoltán volt. Később, 2000-ben a Cseh Televízió *Vérengzés a Svéd-sáncon*, 2007-ben Milan Homolka

⁵ A tömeggyilkos múltja után kutató történész, Miroslav Čaplovič, a Szlovák Hadtörténeti Intézet igazgatója fedezte fel, hogy a felvett Bedřich Smetana név szó szerinti tükörfordítása Frederich Schmitzer nevének. Egyébként a „s/z/metana” kifejezés nemcsak a cseh, hanem az orosz nyelvben is „tejszín, tejföl” jelentésű, miként a szudétanémet tájszólásban a „Schmitzer”.

⁶ A szerző a felvidék.ma hírportálon az elmúlt években, több írásában foglalkozott a přerovi és a pozsonyligetfalui tömeggyilkosságokkal.

forgatott a tömeggyilkosságról filmet *Éjszaka a Svéd-sáncon* címmel a szlovák köztelevízió számára.

A második legnagyobb magyar tömegsírra, Pozsonyligetfaluban 1947 áprilisában, véletlenül bukkantak a szlovák hatóságok, amikor egy Ernest Bakušan nevű pozsonyi lakos gyilkossága ügyében rendelték el nyomozást. A tanúk vallomásai alapján kutatták az áldozat feltételezett elhantolásának helyszínét. A Duna folyásirányának jobb partján azonban, a Pozsonyligetfaluhoz tartozó ún. Pöcsni-erdőben megásott volt szovjet légvédelmi árokban a keresett személy helyett más holttesteket – köztük 90 magyar levante földi maradványait – találtak meg. Ezeket a 14–17 éves fiúkat a Führer, Adolf Hitler kérésére Szálasi Ferenc nyilas nemzetvezető 1945 januárjában vezényeltette a Drezda melletti Taubenheimbe kisegítő munkára.

A magyar levanték a világháború végén tértek haza Pozsonyon keresztül. A feltartóztatásuk után, kihallgatásra a ligetfalui magyar gyűjtőtáborba viték őket. A vizsgálótisztek és a táborparancsnok előbb elszedték az értékeiket, majd kisebb csoportokra osztva elrendelték a kivégzésüket.⁷ A per egyik tanúja, Bronislav Bukva katonai orvos vallomása szerint *„aki a feltartóztatott személyek közül nem tudott jól szlovákul vagy csehül, a táborparancsnok Eduard Kosmel számára automatikusan németnek vagy magyarnak számított, vagyis megbízhatatlannak”*, ezért kivégezték.

A BS-4. számú betonerőd előtti tankárok, a kivégzések egyik helyszíne

Egy másik tanú, Peter Vatta közkatona vallomása olyan volt, mintha a náci Gestapó és nem a Csehszlovák Hadsereg tisztjeinek a tetteiről beszélt volna. Vatta a Pozsony melletti Pozsonyszentgyörgy (Jur pri Bratislave) német lakosainak a transzportjáról és kivégzéséről is beszámolt. Ezzel kapcsolatban elmondta, hogyan végeztek ki 1945 áprilisában egy 80 fős csoportot, amelyben csak két férfi volt, a többi nő és gyermek, köztük 12 asszony csecsemővel a karján. *„Az őrsvezető a kivégzett személyek dolgait elvette, két tisztiszolga meg tarkón lőtte őket.*

⁷ JANICS Kálmán: A Duna menti sötét erdők. In. *Vasárnap* (Pozsony), 1994. május 22.

Mindig kettesével vagy hármasával. A csecsemőket az egyik kezükkel a levegőbe emelték úgy lőtték őket agyon – állította Peter Vatta. További 30 személyt később öltek meg „*egyesével vagy kisebb csoportokban*” – vallotta a közkatoná.

A Bakušan-per ügyésze sem a pozsonyszentgyörgyi, sem a pozsonyligetfalui mészárlás, sem pedig a további kivégzettek ügyében nem emelt vádat Eduard Kosmel táborparancsnok és a két katonai vizsgálótiszt, Bedřich Smetana, illetve Jozef Jančo ellen. A szlovák Demokrata Párt napilapja, a *Čas* egyik 1947. májusában közölt cikkében emiatt tiltakozott, és azzal vádolta a *Pravda* című pozsonyi kommunista újságot, hogy el akarja tusolni az ügyet.⁸ A szerkesztőség nem sejtette, hogy a két nap múlva, a május 24-én meghozott ítélet után a *Čas* újságnak is megtiltják, hogy az ügygel továbbra is foglalkozzon.

Nagy nehézséget okozott számunkra, hogy csupán az újságokban megjelent tudósításokra és a fellelt tanúk homályos visszaemlékezéseire támaszkodhatunk. A kivégzés helyszínének felkutatása sem volt egyszerű feladat, mert azóta a Pöcsni-erdő déli, Pozsonyligetfalu felüli részét szinte kiirtották az épülő Pozsony–Rajka autópálya építése miatt. Mint sok esetben, most is mozaikokból kellett összerakni az események és a helyszín eredeti „képét”.

A pozsonyligetfalui ártatlan áldozatok 2015-ben emelt emlékműve

A kutatást szerencsésen újraindította egy második világháború utáni pozsonyligetfalusi katonai térkép felfedezése, amelyet az interneten található jelenlegi térképre lehetett vetíteni. A fellelt korabeli helyszínrajzon ugyanis kijelölték a csehszlovák hadsereg által 1933–1935-ben kiépített teljes ligetfalui katonai erődrendszert. A két rajzolat egymásra helyezése után a hajdani Pozsony–Bécs közötti villamosjárat nyomvonalát is felfedeztük.

Ezt követően már két további adat is elegendőnek bizonyult tények feltáráshoz. A német birodalmi csapatok közvetlenül Ausztria bekebelezése, az Anschluss után 1938. március 15-én megszállták Pozsonyligetfalut (a település új neve

⁸ *Čas* (Bratislava/Pozsony), 1945. május 22.

Engerau lett). Innen hamarosan, a villamos régi pályáján a szomszédos alsó-ausztriai Berg község felé (ma: Berg bei Wolfsthal/Farkasvölgy-hegy) teherszállításra alkalmas vasúti síneket fektettek le. Ezen kívül lőteret létesítettek a bergi (volt osztrák-csehszlovák) határátkelő előtt az egyik 1935-ben épült (BS-6. számú) betonbunker közelében. Mindezekből kirajzolódott a pontos helyszín. Ma már azt is tudjuk, hogy hol volt az a légvédelmi árok, amelybe a 90 ártatlan magyar leventét belelőtték.

Különösen fontos ebben az ügyben a pozsonyi *Pravda* című újságban megjelent, Vladimír Jancura közíró összefoglaló cikke.⁹ A szerző a tárgyalt időszakban 211 tömegsírt említ, amelyekben összesen 5304 ártatlan áldozat nyugszik. Ez akkor is meglepően nagy szám, ha tudjuk, hogy az országban sok a még az ilyen fel nem fedezett sírhalom. Pedig a felsorolásban – értelemszerűen – nincsenek benne a Jancura-cikk megjelenése óta a Szlovákia-szerte előkerült sírok a következő településeken: Szomotor (Tóketerebesi járás), Torna (Kassa-vidéki j.), Rozsnyó városa, Pribilina (Ótátrafüred mellett, Liptószentmiklósi j.), Nagykemence (Homonnai j.), Károlyfalu (Pozsony városrésze) és Klenóc (Rimaszombati j.).

Gyakran megkérdezik tőlem: mi késztetett arra, hogy ezekkel a szomorú eseményekkel foglalkozzak? Szeretném itt is leszögezni, hogy személyemet nem a bosszú vagy az elégtétel kikényszerítése ösztönzi. Elsősorban a téma emberi és erkölcsi vonzatai, a mai kor, napjaink számára leszűrendő üzenetei izgatnak. Ez alkalommal is különösen érvényes hatalmas bölcséleti költemény legismertebb sora: „...vétkesek közt cinkos, aki a néma.” (Babits Mihály: Jónás könyve. 1938)

Azt szeretném, ha mások is észrevennék, hogy az előbbi hatalmas bűnököt folyamatos agyonhallgatással nem lehet meg nem történtté tenni, mert azoknak még szörnyűbb következményei lehetnek gyermekeink és unokáink számára. Ha nehéz is, áldozatként meg kell tudni bocsátani a tetteseknek, de elfeledni soha sem szabad az elkövetett gaztetteket. Legalább emlékművek vagy -kövek, táblák és emlékünnepek felhívják a figyelmet az embereket, a népeket, az emberiséget. Mert elkerülhetőek az újabb tömegmészárlások, ha a bűnösök fölött az utókor kimondja elmarasztaló ítéletét, és rendszeresen fejet hajt az áldozatok emléke előtt.

A jelenlegi Európában élő valamennyi ember érdeke, hogy ezek a fájdalmas ügyek végre rendeződjenek, mert még napjainkban is gyakorlatilag érinthetetlen kérdésként tovább terhelik a német, magyar és szlovák, illetve a cseh nép viszonyát, békés egymás mellett élését. A hajdani tragikus eseményekről tudnunk kell indulatok nélkül szólni, és az áldozatok emléke érdekében közösen cselekedni. Történelmünk e sötét időszakát a békésebb jövő érdekében azonban meg kell ismerni. Ugyanakkor az elkövető nemzet fiainak is szembe kell néznie a bűnterhes múlttal, és az áldozatok hozzátartozóitól és azok nemzetétől az elkövetett bűnökért bocsánatot kell kérnie. Úgy érzem, hogy ennek kell következnie a történetek elemzése után!

⁹ JANCURA, Vladimír: A szlovákiai Katynok máig őrzik a titkukat. In: *Pravda* (Bratislava), 2010. május 16.

Utóirat

Július első hetének kezdetén magyar és szlovák nyelven tudományos tanácskozást rendeztek Pozsonyban a csehszlovák hadsereg katonái által 1945 júniusában elkövetett és az előbbieken ismertetett tömeggyilkosságokról. A résztvevők ezután Pozsonyligetfaluban megkoszorúzták az áldozatok tavaly felállított emlékhelyét, este a pozsonyi ferences templomban magyar nyelvű emlékmisét mutattak be az áldozatokért.

A tanácskozáson a Magyarok Világszövetségét háromtagú küldöttség képviselte Patrubány Miklós elnök vezetésével, aki bejelentette: a szervezet tizenöt éve foglalkozik a pozsonyligetfalui magyarellenés népiirtással. Elmondta, hogy tudomása szerint az áldozatok között van kilencven csiki származású székely levente is. Az MVSZ igényt tart a tömegsírjuk feltárására és a Székelyföldön való méltó eltemetésükre.

* * *

Dunajszky Géza tanár, helytörténész. Debrőd községben (Kassa-vidéki járás) született 1945-ben, Szepsi városkában érettségizett 1962-ben. Továbbtanult, 1966-ban a Nyitrai Pedagógiai Fakultáson matematika-zene szakos tanári oklevelet szerzett. Már főiskolásként a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete, a CSEMADOK járási vezetésének tagjaként, tevékeny részese volt Csehszlovákiai Magyar Tanítók Központi Énekkara 1964. november 27-én történt megalapításának. Tanári pályája 1965 szeptemberétől Zoboralja falvaiban: Felsőkirályi, majd Pográny, 1976-tól az utóbbi helyi alapiskola igazgatója. Ezt követően 1979-től, Pozsonyban a CSEMADOK Központi Bizottsága ének-zenei szakelőadója, később – 1986 nyarától – a művészeti osztály vezetője. Nyugállományba vonulása után, elsősorban szervezőmunkával napjainkig segíti a felvidéki magyarság kulturális tevékenységét. Emellett elbeszéléseket ír, ezekből eddig három kötete – *Kínterhes évek* (2011), *Arcok és sorsok* (2013), *Titkok nyomában* (2015) – jelent meg Pozsonyban, valamennyi a Pro Futuro Hungarica Pk kiadó, a Csáky Pál vezette polgári társaság gondozásában. E műveiben a 2. világháború utáni „kínterhes” évek eseményeit a saját élményanyagára és források alapján tárja az olvasói elé. Eközben tovább kutatja az 1945 utáni tömegmészárlások körülményeit, és a tettesek, illetve az áldozatok kilétének felderítését.